

Гедін М. С.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України, країнознавства та туризмознавства, Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ), maks3000@voliacable.com.ua

ФОРМУВАННЯ ІДЕЙ СЛОВ'ЯНОФІЛЬСТВА В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В СЕРЕДИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Проаналізовано історію зародження, становлення та сутніс-ть слов'янофільства як суспільно-політичної течії в Російській Імперії і конкрет-но-історичного явища суспільної думки першої половини – середини ХІХ століття, а також його вплив на українську історичну та суспільно-політичну думку середини ХІХ століття. Показано, що витoki слов'янофільства треба шукати на початку ХV століття, коли в суспільстві активно обговорювалися дві основні проблеми – відношення церкви до ересі і занепад моралі в монастирях. На початку ХVІ століття висувається ідея Москви як третього Риму, яка протягом ХVІ століття перетворюється в панівну ідеологію Російської дер-жави під назвою – “Москва – Третій Рим”. Вплив її відшуку цієї теорії знайшли своє відображення в ідеях слов'янофілів в середині ХІХ століття. Зазначаєть-ся, що слов'янофільство виробило своєрідну ідею історичного розвитку Росії, а також знайшло відображення в поглядах і діяльності українських вчених.

Ключові слова: слов'янофіли, слов'янофільство, слов'янофільська ідея, ХІХ століття, громадське життя.

Початок ХІХ століття в Російській Імперії був знаковою епохою. Правління Олександра І, переможні битви Великої Вітчизняної війни 1812 року, успіхи російської політики у Європі, ряд реформ і нова система законодавства, ініційовані М. М. Сперанським, поява таємних товариств та очікування соціальних змін – усе це змінило суспільно-політичні погляди і думки громадськості. І навіть розгром повстання декабристів в 1825 році і розправа Миколи І над його провідними діячами кардинально не вплинули на зміну поглядів народу [10, с. 110]. Наслідком цих процесів став початок періоду жорсткої політичної реакції, що викликав новий поворот у зміні суспільно-політичних поглядів панівних громадських течій. В цей час домінують суспільно-політичної і філософської думки в країні стало ставлення Російській Імперії до Європи.

За таких неоднозначних історичних обставин в середині ХІХ століття в Російській імперії починається протистояння двох потоків історії – “східного і західного”. А оскільки російський народ ніколи не був суто європейським чи суто азійським народом, то у російській душі боролися двоє начал, східне і західне. Найбільш чітко теоретичне і громадсько-політичне оформлення ці дві тенденції отримали в 30–60-х роках ХІХ століття. Першу тенденцію представляли слов'янофіли, а другу західники. Представники цих двох суспільно-політичних течій в активних наукових дискусіях відстоювали свої погляди на минуле, нинішнє та майбутнє Російської Імперії. За визначенням харківського історика О. Д. Капліна, це була епоха “порушення розумових інтересів і початку кардинальних змін в суспільно-політичному житті Російської Імперії” [8, с. 45].

Актуальність пропонованої статті пояснюється тим, що так зване слов'янофільство (“класичне”, “істинне”) належить до найбільш значних явищ суспільно-політичної думки ХІХ століття, яке помітно вплинуло на богословські, філософські, історичні теорії та погляди. На кінець 1970-х рр. стало очевидним, що ґрунто-вне дослідження слов'янофільства як багатоаспектної наукової проблеми можливе за участю представників майже всього циклу гуманітарних наук.

Життя і погляди слов'янофілів (О. С. Хом'якова, І. В. Кіреєвського, П. В. Кіреєвського, К. С. Аксакова і І. С. Аксакова, Ю. Ф. Самаріна і деяких інших) протягом вже більше 150 років привертають увагу не тільки істориків, але й інших представників гуманітарного знання, культури і мистецтва в Росії, СРСР, а також далеко за їхніми межами [7, с. 38].

В період 1860-х – першій половині 1870-х рр. спадкоємцями слов'янофілів і близькими за поглядами до них людьми було видано значну кількість слов'янофільських праць, раніше маловідомих або невідомих взагалі. Велика роль у публікації спадщини слов'янофілів, а також коментарів до неї належала представникам церковної історіографії (М. П. Гілярову–Платонову [4], М. І. Барсову [2]). Однак, значного поширення і впливу на слов'янофілів ці погляди не одержали.

Післявоєнний період становить собою суперечливий час в історіографії слов'янофільства. З одного боку, він характеризувався деякою активізацією інтересу до цього явища, спробами дати йому більш об'єктивну оцінку (друга половина – кінець 1940-х років; друга половина 1960-х – початок 1970-х років), радянським розумінням його як реакційного, консервативного явища, що закінчилося проведенням у 1969 році дискусії про слов'янофільство, а також появою в середовищі філологів першої радянської монографії про слов'янофілів, автором якої був Ю. З. Янковський [13]. Однак, в той же час сама слов'янофільська спадщина практично не видавалася, а тому теоретичне осмислення проблеми могло здійснюватися тільки в рамках традиційного догматичного тлумачення марксизму–ленінізму.

Пропонована стаття має на меті проаналізувати сутність так званого слов'янофільства як конкретно-історичного явища суспільної думки першої половини – середини ХІХ століття, яке виробило своєрідну ідею історичного розвитку, а також знайшло відображення в поглядах українських вчених.

Слов'янофільство (від слов'янин і грец. – любити, слов'янолюбство) – світоглядно-ідеологічна і суспільно-політична течія в Росії у 1840–1870 роках, яка на протигагу російській орієнтації на Західну Європу (так званих “західників”) перейшла на шлях російського панславізму і ідеалізувала все, що російське. Крім того, представники слов'янофільства протиставляли Росію Заходові, православ'я, як “єдину правдивохристиянську релігію” протиставляли католицизмові, московські звичаї протиставляли європейським, ідеалізували історію й суспільний лад Московської держави (зокрема допетровської доби), а також общину, артілі тощо [4, с. 39]. Російські слов'янофіли (Олексій Хом'яков, Іван Кіреєвський, Петро Кіреєвський, Іван Аксаков, Констянтин Аксаков, Юрій Самарін, Іван Беляєв та інші) виступали за скасування кріпацтва та захищали деякі демократичні свободи, але були прихильниками державного і національного централізму в Російській імперії [7, с. 32]. Крім того, слов'янофіли вважали, що Росія повинна очолити й керувати всіма слов'янськими народами, і були проти позитивного вирішення українського і навіть польського питань [7, с. 38].

Історичною передумовою зародження слов'янофільства прийнято вважати знамениту супере-

чку XV століття між “іосифлянами” и заволзькими старцями, представниками яких були відповідно Іосиф Волоцький і Ніл Сорський [9, с. 31]. Заручившись підтримкою російського царя Івана III, “іосифляни” перемогли в суперечці, що і прийнято вважати розривом з візантійською церквою на користь московсько-руського начала.

Пізніше, саме завдяки перемозі “іосифлян”, вперше висувається теорія “Москва як третій Рим”, започаткована на початку XVI століття монахом псковського Спасо-Слезаровського монастиря Філофеєм. Протягом XVI століття ця ідея перетворюється в панівну ідеологію Російської держави. Впливи й відгуки теорії “Москва як третій Рим” знайшли своє відображення в тому числі в ідеях слов’янофілів.

Часом зародження слов’янофільства вважається зима 1838–1839 рр., коли у літературних салонах Москви стався обмін посланнями між О. С. Хомяковим (“Про старому і новому”) і І. В. Киреевским (“У відповідь О. С. Хомякову”) [5, с. 268]. Власне ці два діячі і склали основу гуртка “старших” слов’янофілів, які розробляли доктрину слов’янофільства. У культурному сенсі слов’янофільство постало на полі романтизму, зокрема в руслі переосмислення філософських ідей Ф.–В. Шеллінга та Г.–В. Гегеля [5, с. 268–269]. Виникненню слов’янофільства передував тривалий період поширення антизахідних настроїв серед російської громадськості кінця XVIII – початку XIX століть, що досить часто асоціювалися з новим російським патріотизмом. Поширення в російському суспільстві антизахідних настроїв мали вигляд неприйняття європейських новацій, критики всього європейського, протиставлення російського суспільства європейському, піднесення російської культури напроотивагу європейській тощо.

Слід зазначити, що навіть в самому середовищі слов’янофілів спостерігалася певна строкатість і неоднорідність суспільно-політичних поглядів. Зокрема, розрізняють “старших” слов’янофілів (К. Аксаков, І. Киреевський, О. Хом’яков, Ю. Самарін та ін.), “молодших” слов’янофілів (І. Аксаков, Д. Валуйєв, П. Киреевський, О. Кошельов, Ф. Чижов та ін.), “офіційних”, або “правих”, слов’янофілів (М. Погодін, С. Шевирьов та ін.), “почвенников” (А. Григор’єв, Ф. Достоевський, М. Страхов та ін.), “пізніх” слов’янофілів, або “неослов’янофілів” (М. Данилевський, К. Леонтьєв та ін.). Щоправда, останніх вчені зараховують до представників слов’янофільства з численними обумовленнями та застереженнями [11, с. 112].

На початку 40–х рр. XIX століття, представники слов’янофільства називали себе “московською партією”, “московським”, “руським” чи “слов’яно-християнським” напрямом в суспільно-політичному житті XIX століття, “москвичами”, “східниками” (російськими “восточниками”) на противагу західникам, яких пов’язували із Санкт-Петербургом.

Термін “слов’янофільство” запозичили західники у прибічників М. Карамзіна, які так називали архаїчну доктрину міністра народної освіти Російської імперії О. Шишкова, апологета “слов’яно-російського стилю” і, в той же час, автора так званого “чавунного” цензурного статуту 1826 року, який забороняв друкувати все, що мало яке-небудь політичне підґрунтя. Відтак захід-

ники стали застосовувати назву “слов’янофільство” щодо своїх опонентів – слов’янофілів 1830–х рр. – з іронічним підтекстом [7, с. 39].

Спочатку змагання слов’янофільства та західництва розгорталось у вербальній формі, зокрема на диспутах першої половини 1840–х рр. у відомих московських салонах Є. Єлагіної, К. Павлова, Д. Свербеєва, П. Чаадаєва та ін. [3, с. 333]. Від середини 1840–х рр. полеміка слов’янофілів та західників перемістилася на сторінки періодики та стала знаковим явищем російської публіцистики дореформеної доби. Протягом 1840–1850–х рр. сформувалося досить широке коло періодичних видань, які дотримувалися слов’янофільської орієнтації: журнали “Москвитянин”, “Русская беседа”, “Сельское благоустройство”, газети “Молва” та “Парус”, збірники “Московский сборник”, “Сборник исторических и статистических сведений о России и народах ей единоверных и единоплеменных” та ін. [3, с. 333–334]. Частина праць слов’янофілів поширювалася в рукописному вигляді, зокрема в копіях, інша частина творів прихильників слов’янофільства була забронена російською цензурою. Значної популярності слов’янофільські ідеї набули завдяки поширенню філософської лірики Ф. Тютчева, О. Хом’яковата ін.

Своєрідність політичних та соціальних засад Росії представники слов’янофільства вбачали в гармонійному співіснуванні всіх станів, у поземельній російській громаді та артіях, у православних основах суспільства, яке вони ототожнювали з “єдиним і справжнім” християнством. Слов’янофіли відстоювали думку, що християнство (православ’я) з’явилося на Русі в “чистому, незайманому” вигляді з Візантії, а не із Заходу, де вчення Ісуса Христа спотворили раціоналізм та прагматизм європейських теологів і філософів, поширення індивідуалізму в суспільному житті. Саме на ідеї неповторності та виключності Росії спиралися погляди слов’янофілів про хибність або, принаймні, обмеженість західноєвропейських стандартів економічного, політичного і культурного розвитку, які в XIX столітті породили в Європі соціальну напруженість і песимізм, спричиняли революційні потрясіння, народні бунти, громадянські війни. Таким чином народжувалася і формувалася одна із провідних слов’янофільських тез про “однобокий раціоналізм” Заходу, який визначався як абсолютно неприйнятний для Росії [7, с. 43].

Імперія Романових, на переконання представників слов’янофільства, мала своєрідний захист від “європейських хвороб” у вигляді відомої “уваровської тріади” (від імені міністра народної освіти Російської імперії графа С. Уварова): православ’я, самодержавство, народність. Втім, на відміну від “правих” слов’янофілів, “старші” слов’янофіли трактували уваровську тріаду в дусі ідеалізації патріархальних підвалин російського життя: православ’я уявлялося як істинне початкове християнство, соборність та цілісність духу. Самодержавство ототожнювалося з інститутом імперської влади, зокрема із царем та його місією “добровільного грішника”, котрий несе на собі тягар “тріахи влади”, на яку не має права [7, с. 45]. Народність розглядалася слов’янофілами як уявна православна община, яка символізує солідарність та моральність, урешті-решт оберігає національний устрій та ідеал громадянського життя. Представники слов’янофільства вважали общину непо-

рушним гарантом російської самобутності як у минулому та сучасному, так і в контексті майбуття. Самі ці національні риси, на думку слов'янофілів, давали Росії шанс уникнути жаклих соціальних катаклізмів, властивих європейському Заходу, віднайти й осягнути свій шлях подолання внутрішніх конфліктів, а також давали змогу стати духовним і політичним центром усього слов'янства [7, с. 48].

Схожі особливості своєрідного розвитку слов'янофіли знаходили і в зарубіжних слов'ян, особливо в південних (серби, болгари, чорногорці та ін.). Радикально налаштовані слов'янофіли обстоювали ідею необхідності політичного об'єднання всіх слов'ян на основі їх етнічної, культурної та мовної спільності межах Російської імперії (Панславизм), причому не виключали для досягнення цієї мети застосування військово-політичних заходів [6, с. 500]. Слов'янофіли не мали виразних соціально-політичних та історичних візій, зокрема виступали із критикою кріпацтва, так як воно, на переконання слов'янофілівне відповідало християнським канонам [6, с. 501].

Крім того, ряд слов'янофілів брали активну участь у підготовці земельної реформи 1861 року (О. Кошельов, Ю. Самарін та ін.), а також виступали за скасування цензури, смертної кари, тілесних покарань (у рамках військової реформи), за створення гласних судів присяжних та ін. (у рамках судової реформи) [6, с. 502].

В той же час, представники слов'янофілства були непримиренними противниками соціальної революції, зокрема розглядали соціалізм і капіталізм як “хворобу західного духу” [1, с. 201]. Слов'янофіли відводили російському самодержавству роль моральної сили, котра в майбутньому може сполучитися із широкою гласністю та всенародним представництвом. Наприклад, І. Аксаков був прибічником “ідеальної монархії” і навіть виступав із проєктом самоліквідації дворянства [1, с. 203]. Взірєць ідеального суспільного устрою слов'янофіли пов'язували з добою царя Михайла Федоровича Романова (1596–1645 рр.), обраного на царство “всією Руською землею”, котрий постійно апелював до “громадської думки” – Земського собору [1, с. 203–204]. Російську історію прихильники слов'янофілства поділяли на допетровську та петровську епохи, зокрема, засуджували царя Петра I за розрив “етичного зв'язку” з народом, підпорядкування Церкви державі, за відміну інституту патріаршества, відмову від самобутніх засад російської культури та суспільного устрою, запозичення суспільних і культурних інститутів Заходу тощо [1, с. 204]. Наслідком петровських перетворень, на думку слов'янофілів, став розкол російського суспільства на європеїзовану інтелігенцію та народ, що зберігавтрадиційну руську культуру. З іншого боку, слов'янофіли критикували офіційну російську Церкву, оскільки вважали, що вона перестала розкривати духовний зміст віри та внутрішнє багатство православ'я [1, с. 205–206].

В той же час, представники слов'янофілства зовсім не були реакціонерами, якими їх іноді зображують в історичній літературі. Вони були швидше своєрідними утопістами. Суспільний ідеал слов'янофіли вбачали у вільній від будь-якої речової залежності високоморальної особистості [7, с. 41]. На думку слов'янофілів, свобода особистості передбачає, як незалежність від раціональності мислення, так і незалежність від будь-якого

авторитету. Особистість сама пізнає моральну істину і пізнає її лише розумом, а, згодом, почуттями, вірою, інтуїтивно. Свобода особистості може бути сприйнята як сваволя, бо ця свобода підпорядкована моральній необхідності, яка, в свою чергу миститься у релігійних цінностях. На думку представників слов'янофілства, особистість може протистояти суспільству. Однак, свободу особистості, яка протиставила себе суспільству, слов'янофіли порівнювали зі свободою, яку “смерть дає органічним елементам разлагаючогося тіла” [7, с. 43]. Джерела моральних відносин представники слов'янофілства вбачали в гармонійних сімейних стосунках. Крім того, на їх переконання, за принципом цих відносин має будуватися громада і держава. В своїх наукових працях слов'янофіли любили порівнювати ідеальні соціальні відносини в суспільстві із гармонійністю поєднання співаків в хорі [7, с. 44].

З позицій сконструйованого ідеального суспільно-політичного устрою, слов'янофіли різко критикували як європейську, так і російську реальність. “Їх, – писав К. Аксаков, – душі вбивають, замінюючись удосконаленням державних форм, поліцейським благоустроєм, совість замінюється законом...” [1, с. 225]. З іншого боку, О. Хом'яков, критикуючи російську дійсність, зазначав такі її типові риси, як “безграмотність, відсутність справедливого суду, розбій, крамоли, гноблення особистості, бідність, безладдя, неосвіченість і разврат” [12, с. 188].

Отже, коли слов'янофіли вказували на так званий “особливий шлях Росії” вони не розглядали його досягнення через збереження тієї соціальної реальності яка сформувалася в Росії в першій половині і середині XIX століття. Представники слов'янофілства стверджували існування характерних і традиційних для Росії соціальних і моральних цінностей, які за своєю суттю були протилежними цінностям західноєвропейської культури. Одне з найголовніших завдань слов'янофіли вбачали в тому, щоб повністю втілилися у життя найкращі цінності самобутньої російської культури.

Слов'янофіли не заперечували досягнень європейської культури у сфері математично-природничої грамотності, освіти, культури поведінки. Але вони вважали, що у ході розвитку західної культури на перший план виходять негативні сторони: матеріалізм, атеїзм, обрядовість, пріоритет форм духовного та соціального життя над змістом, утилітаризм, вузький раціоналізм, а також індивідуалізм, які формують і утверджують егоїзм.

Водночас слов'янофіли прагнули прикладом своєї діяльностінавязати тогочасному суспільству думку про необхідність повернення до старого руського стилю життя, протиставляючи його ранньомодерним європейським запозиченням. Наприклад, прихильники слов'янофілства вбиралися в одяг, який, за їхніми уявленнями, відповідав російським національним традиціям, відпускали бороди, котрі вважалися неодмінною складовою зовнішнього вигляду як нижчих, так і вищих суспільних станів Московської держави. Утакому вигляді вони з'являлися на вулицях Москви, відвідували аристократичні зібрання, зустрічалися з іноземцями, демонстративно порушували загальноприйнятій суспільний етикет тощо. Ці публічні демонстрації призвели до урядової реакції, що виявилось у законодавчій забороні дворянству носити бороди у квітні 1849 року [3,

с. 334]. Згодом були заарештовані деякі слов'янофіли (І. Аксаков, Ю. Самарін), а рукописи прибічників слов'янофілства зобов'язали надсилати на перевірку до Головного управління цензури. Зі смертю знаних провідників слов'янофілів (К. Аксаков, І. Киреевський, О. Хом'яков та ін.) ця світоглядно-ідеологічна і суспільно-політична течія поступово втрачала свою креативність.

Упершій половині 1860–х рр. постав новий різновид слов'янофілства, представників якого називали “почвенниками”, котрі суттєво відрізнялися від “старших” та “молодших” слов'янофілів. Вони гуртувалися навколо часописів “Время” та “Эпоха” й обстоювали етично-релігійне зближення освічених класів із “первісним ґрунтом” (російською “почвою”) – народними масами [5, с. 272]. У 1870–1880–х рр. до “пізніх слов'янофілів”, або “неослов'янофілів”, зараховували ряд російських інтелектуалів, які виступали з гострою критикою західної цивілізації, егалітаризму, раціоналізму та прагматизму (теорія культурно-історичних типів М. Данилевського, візія національної самобутності руського етносу К. Леонтьєва та ін.) [5, с. 273].

Підбиваючи підсумки пропонованої статті, слід зазначити, що слов'янофілство ніколи не було чимось монолітним, уніфікованим. Кожен мислитель, якого ми тією чи іншою мірою відносимо до даного напрямку суспільно-політичної думки XIX століття, сформулював свою неповторну концепцію самобутнього, самодостатнього історичного розвитку, наповнив її відповідними логічними побудовами та фактажем. Тобто кожен мислитель повністю індивідуально і неповторно будував власну концепцію. Так само і в Україні ідеї слов'янофілства мали свої національні особливості, які відбивалися в працях визначних українських вчених.

Список використаних джерел

1. Аксаков К. С. Полное собрание сочинений. Том I. Изданный под редакцией И. С. Аксакова: Сочинения исторические. – М.: университетская типография, 1889.
2. Барсов Н. И. Новый метод в богословии // Христианское Чтение. – 1869. – № 2–4.
3. Благова Т. И. Родоначальники славянофильства. Алексей Хомяков и Иван Киреевский. – М.: Высшая школа, 1995.
4. Гиляров–Платонов Н. П. О судьбе убеждений // Русская Беседа. – 1860. – № 2. – С. 16–22.
5. Дудзинская Е. А. Русские славянофилы и зарубежное славянство // Методологические проблемы истории славистики. – М., 1978. – С. 261–281.
6. Егоров Б. Ф. Про націоналізм і панславизм слов'янофілів // 3 історії російської культури. – М., 1996. – Т. 5. (XIX ст.). – С. 490–525.
7. Каплін О. Д. Слов'янофілська ідея історичного розвитку Росії: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2005.
8. Каплін О. Д. Сутність і види російської монархії в осмисленні слов'янофілів // Збірник наукових праць. Серія “Історія та географія” / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2003. – Вип. 13. – С. 44–48.
9. Оглобин О. Московська Теорія III Риму в XVI–XVII ст. – Мюнхен, 1951. – 432 с.
10. Субтельний О. Україна. Історія. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.
11. Хевроліна В. М. Ідея слов'янської єдності в зовнішньополітичних уявленнях пізніх слов'янофілів (кінець 1870 – сер. 90–х гг. XIX ст.) // Слов'янський питання: Віхи історії. – М., 1997. – С. 90–99.
12. Хомякова А. С. Письмо А. Н. Попову от 23 октября 1848 г. // Полное собрание сочинений. – М., 1900. – Т. 8. – С. 188–189.
13. Янковский Ю. З. Из истории русской общественно-литературной мысли 40–50–х гг. XIX столетия. – К., 1972. – 345 с.

References

1. Aksakov K. S. Polnoe sobranie sochineniy. Tom I. Izdannyiy pod redaktsiey I. S. Aksakova: Sochineniya istoricheskaya. – M.: universitetskaya tipografiya, 1889.
2. Barsov N. I. Novyyiy metod v bogoslovii // Hristianskoe Chtenie. – 1869. – № 2–4.
3. Blagova T. I. Rodonachalniki slavyanofilstva. Aleksey Homyakov i Ivan Kireevskiy. – M.: Vysshaya shkola, 1995.
4. Gilyarov–Platonov N. P. O sudbe ubezhdeniy // Russkaya Beseda. – 1860. – № 2. – С. 16–22.
5. Dudzinskaya E. A. Russkie slavyanofily i zarubezhnoe slavyanstvo // Metodologicheskie problemy istorii slavistiki. – M., 1978. – С. 261–281.
6. Yehorov B. F. Pro natsionalizm i panslavizm slov'yanofiliv // Z istoriyi rosiys'koyi kul'tury. – M., 1996. – Т. 5. (XIX st.). – С. 490–525.
7. Kaplin O. D. Slovyanofil's'ka ideya istorychnoho rozvytku Rosiyi: dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.02 / Kharkivsk'yy natsional'nyy un-t im. V. N. Karazina. – Kh., 2005.
8. Kaplin O. D. Sutmist' i vydy rosiys'koyi monarkhiyi v osmyslenni slovyanofiliv // Zbirnyk naukovykh prats'. Seriya “Istoriya ta heohrafiya” / Khark. derzh. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Kharkiv, 2003. – Vyp. 13. – С. 44–48.
9. Ohloblyn O. Moskovs'ka Teoriya III Rymu v XVI–XVII st. – Myunkhen, 1951. – 432 s.
10. Subtel'nyy O. Ukrayina. Istoriya. – K.: Lybid', 1991. – 512 s.
11. Khevroolina V. M. Ideya slovyans'koyi yednosti v zovnishn'opolitychnykh uyavlennyakh piznikh slovyanofiliv (kinets' 1870 – ser. 90–kh gg. XIX st.) // Slovyans'kyy pytannya: Vikhy istoriyi. – M., 1997. – С. 90–99.
12. Homyakov A. S. Pismo k A. N. Popovu o t 23 oktyabrya 1848 g. // Polnoe sobranie sochineniy. – M., 1900. – Т. 8. – С. 188–189.
13. Yankovskiy Yu. Z. Iz istorii russkoy obschestvenno-literaturnoy mysl'i 40–50–h gg. XIX stoletiya. – K., 1972. – 345 s.

Gedin M. S., the candidate of historical sciences, senior teacher of department of History of Ukraine, regional geography and tourism, Kyiv National Linguistic University (Ukraine, Kyiv), maks3000@voliacable.com.ua

The formation of ideas of slavophilism in Russian Empire in the mid of the XIXth century

Analyzed the history of origin, the formation and the essence of slavophilism as a social-political movement in Russian Empire and specific historical phenomenon of the social thoughts in the first half–mid of the XIXth century, also his influence on the Ukrainian historical and social-political thought in the mid of the XIXth century. Viewed, that the sources of slavophilism must be search at the beginning of XVII century, when in society were actively discussed two main problems – the relation of the church to heresy and the decline of moral in the priory. At the beginning of XVII century retractable the idea of Moscow as the third Rome, which during of XVII century was turned into the main ideology of Russian Empire under the name – “Moscow the Third Rome”. The effects and coments about this theory found their way in ideas of slavophiles in the middle of XIXth century. Mentioned that slavophilism was created an original idea of historical development of the Russia, and also had been reflected in views and activities of the Ukrainian scientists.

Keywords: slavophiles, slavophilism, Slavophile idea, XIXth century, social life.

Gedin M. S., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры истории Украины, страноведения и туризмоведения, Киевский национальный лингвистический университет (Украина, Киев), maks3000@voliacable.com.ua

Формирование идей славянофильства в Российской Империи в середине XIX века

Проанализирована история зарождения, становления и суть славянофильства как общественно-политического течения в Российской Империи и конкретно-исторического события общественной мысли первой половины – середины XIX века, а также его влияние на украинскую историческую и общественно-политическую мысль середины XIX века. Показано, что истоки славянофильства надо искать в начале XV века, когда в обществе активно обсуждались две основные проблемы – отношение церкви к ереси и упадок морали в монастырях. В начале XVI века выдвигается идея Москвы как третьего Рима, которая на протяжении XVI века становится главной идеологией Русского государства под названием – “Москва – Третий Рим”. Влияние и отклики этой теории нашли отображение в идеях славянофилов в середине XIX века. Указывается, что славянофильство разработало своеобразную идею исторического развития России, а также отобразилось во взглядах и деятельности украинских ученых.

Ключевые слова: славянофилы, славянофильство, славянофильская идея, XIX век, общественная жизнь.